

Dəyişən dünya

Yaxud ABŞ-ın Silikon vadisi ilə Qubanın Haput kəndini nə birləşdirir

"Əcnəbi səyre balonlarla çıxır,
Biz hələ avtomobil minməyirik".

Mirzə Ələkbər Sabirin bu iki misrasına günümüzün reallıqları prizmasından nəzər salanda fikirləşirsən: "Vallah, elə "balonlar"ı minməyə başlamışdıq ki, əcnəbilərin 100 il bundan sonra ağına belə gəlməz". Əgər Sabir sağ olsaydı, bu iki misranın üstündən xətt çəkərdi və yerinə eləsini yazardı ki, millətin bir zümresinin dəymişi qalıb, kalı tökülərdi. Nədən yazardı? Onu özünüz tapın.

Sizə çətin deyilsə, evdən işə gəndə yolda, ali məktəblərin və kolleclərin hündəvərində, avtobuslarda, metroda əllərindən qaloş boyda smartfonları buraxa bilməyən minlərlə adamı bir qədər diqqətlə müşahidə edin. Hamısı sanki ayrı dünyanın sakinləridir - bədənleri yol gedir, avtobusa əyləşir, metroya minir, amma ruqları ayrı yerdə, ayrı məkəndədir. Sanki "qaloş"dan asılıb gəzənler yadplanetlilərdir, bizim reallıqların onlara zərəcə dəxli yoxdur.

Amma hiss olunur ki, elm öyrənmirlər, faydalı nəyə baxmırlar, internet dili ilə desək, mesajlaşırlar, yaxud kəndimizin ağbırçəyi rəhmətlik Gülsəbah bibi demişkən, mirtlaşırlar. Kiməsə nəse yazırlar, göndərilər, sonra öteri gülümsəyirlər, cavab alırlar, oxuyanda üzlərinin ifadəsindən görürsən ki, dedəsindən, anasından eşitmədiyi sözlərə rast gəlib. Səhər durun, aynabənddən heyətə boylanın. Görəcəksiniz ki, blokdan ayağını bayıra qoyan qonum-qonşu xanım və bəylərin bir parası tez çantasından "qaloş"u çıxarıb nəse yazır. Yuxarıdan baxanda elə bil ki, əlindəki telefon yox, yol göstərən bələdçidir. Söndürüb gizlətsə, azacaq, yolu tapmayacaq. Bəli, etiraf edək ki, qathetlərdən, mobil telefonlardan və sosial şəbəkələrdən asılı yeni nəsəl yetişməkdədir.

Artıq bu nəsəl küçə, bayır, avtobus və metro ilə kifayətlənmir. İndi ad günlərində, toylarda belə, çox adam əlin

də çəngəl, bıçaqdan çox ağıllı telefon saxlayır. Sanki bu cihaz onların bədəninin, beyninin bir parçasına çevrilib. Hamı selfi çəkir. Təbassümləri, göndərdikləri öpüşlər saniyəbəsanıyə çəkilir. Xülasə, toy qalır bir yana, hərəsi özünə əlində toydan fotoreportaj hazırlayır. Bir kişi də tapılmır ki, ya öz telefonunu yana tulasın, ya da yanındakına desin: "Bəsdi, yığışdır özünü, sən Sofi Lorensən bəyem?" Bir kişi cıncırını çıxarsa, on arvad birdən atılar üstünə ki, ayıbdı, otur yerində, hoqqa çıxarma, zəmanə dəyişib.

Zəmanə isə doğrudan da dəyişib. İnsanlar artıq sosial şəbəkələrə elə pərçimləniblər ki, real həyatın çoxlarına dəxli yoxdur. Hamı, bütün qohum-əqrəbə sosial şəbəkədə ünsiyyət qurur. Bütün ad günləri, bayramlar orda keçirilir, bütün şəkillər çay kimi hamının evindən ora axır.

Amma həngamə bununla bitmir. Bir də oxuyursan ki, ərinin ad gününü təbrik edir, millətin gözü qabağında açıq yazır ki, birtanəm, yaxşı ki sən varsan. Kişi də cavabına ondan bətərini yazır. Axı, biz belə deyildik, kim, nə vaxt yorğanın altında deyilən kəlmələri sosial şəbəkələrin şeridinə sərir? Cavanlar deyəcək ki, bu yaşlılar kələfin ucunu itiriblər. Bizim nəsəl də, bizdən əvvəlkiyə də ər-avada aid

Fotolar Aleksey Pivovarovundur (İtaliya)

olan sözü çölə çıxarmazdılar. Gəlin gələrdi ər evinə, özündən böyüklərin yanında yaşmaq vurardı, evdəkilər hədiyyəsini alandan sonra kəlmə kəsərdi, danışardı. Hər şeyin öz ölçüsü, hər kəsin öz yeri var idi. İndi hamının yeri nəse səhv düşüb.

Bu gün təze doğulan uşaq da görür ki, ata-anasının əlindən smartfon düşür. Aramsız olaraq körpənin şəkilləri çəkilir, videoları paylaşılır. Bu, sözsüz ki, hamıya sevinc bəxş edir, ancaq kör-

pə də buna alışır, yaş tamam olar-olmaz mehrini mobil telefona salır, 4-5 yaşında isə artıq onun əlindən telefonu almaq mümkün olur.

Biz uşaq olanda oyunlarımız telefona bağlı deyildi. "Qaçdı-tutdu", "gizlənpaç", "çiling-ağac" oynayırdıq. Əmioğlu, xalaoğlu, dayioğlu, bibioğlu həmişə bir yerdə idik. Darıxdıq birbirimiz üçün, o üzədən qonaq gedib-gələrdik. Sosial şəbəkələr inkişaf edəndən sonra qohumluq əlaqələri də

zəifləyib, hamı bir-birindən aralı düşüb. Deyəcəksiniz bu təbiidir, belə də olmalıdır. Amma gəlin özümüze bir sual verək. Görəsən dünyanın hər yerində belədimi? ABŞ-ın Kaliforniya ştatında San-Fransisko ilə San-Xose arasında Silikon vadisi (Silicon Valley) deyilən məşhur bir ərazi var. Yeni texnologiyaların, internet proqramlarının hazırlanması ilə məşhurdur. Rəqəmsal dünyanın ən məşhur şirkətləri burada yerləşir. Kompüterlər üçün proqram təminatı hazırlayan, internet vasitəsilə mal və xidmətlər satan çoxsaylı müəssisələrin burada cəmləşməsinə nəzərə alaraq son zamanlar bu regionu internet vadisi də adlandırırırlar. Kompüter istehsalı və xidmətləri, proqram təminatı sahəsində varlanan sahibkarlar burada öz uşaqları üçün fərqli bir məktəb də yaradıblar. Burada heç bir məktəbdə tətbiq olunmayan ciddi qaydalar hökm sürür. Ən başlıcası isə odur ki, bu məktəbdə 15 yaşınadək uşaqlara kompüterlərdən istifadə etmək qadağan olunub! Mobil telefonların da istifadəsinə qadağa qoyulub. Dərslərin heç birində televizorun, adi monitorun belə istifadəsinə icazə verilmir. Uşaqlar yalnız qələm, dəftər və kitabdan istifadə edirlər. Bizdə isə

uşaq 10 yaşından dedəsinin boğazına çökür ki, özünə telefon aldırın! Əgər sosial şəbəkələr, mobil telefonlar bu qədər faydalıdırsa, niyə onun istehsalçıları öz övladlarına qadağa qoyurlar?!

Axı Qərbdə hamı öz malını tərifləyir, reklam edir. Orada hətta "it yeməyini yemək" kimi bir termin də var. Mənası odur ki, it-pişik üçün yem istehsal edən şirkətlər mallarını alıcılara reklam edərək onu özlərinin necə yediklərini də göstərilər. Bununla onlar alıcılarına anladırırlar ki, istehsal etdikləri yem həttə insan üçün də ziyanlı deyil, onu rahatlıqla yemək mümkündür. Əgər belədirsə, onda nə üçün Silikon vadisində kompüterlərin, yeni proqramların və sosial şəbəkələrin hesabına milyardlara sahib olan varlılar uşaqlarına öz məhsullarından "yeməyə" icazə vermirlər, müəyyən yaşadək istifadə etməyə qadağa qoyurlar?!

İnternet resurslarında kifayət qədər geniş məlumat bazaları mövcuddur, onlardan faydalananlar da çoxdur. Lakin Silikon vadisindəki yaş məhdudiyətləri belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, hər halda internet resurslarından müəyyən yaş həddinədək ehtiyatla davranmaq lazımdır.

Dünyada inkişaf etmiş ölkələrə fikir verəndə görürsən ki, onların uğurunun əsas səbəbi genetik dəyərlərə əsaslanan milli mədəniyyətdir. Bu baxımdan bizim üçün də vacibdir ki, müasir dünya təcrübəsinə, yeni texnologiyalara söykəndiyimiz qədər də milli-mənəvi dəyərlərimizdən bəhrələmək, bir xalq kimi üstün cəhətlərimizi inkişaf etdirək. Bununla bağlı bir olayı xatırlamaq yerinə düşərdi. Bu yay "Azərbaycan" qəzeti italyan fotoqrafı Aleksey Pivovarovla bir layihənin üstündə çalışırdı. Layihənin mahiyyəti ondan ibarət idi ki, biz rus mənşəli İtaliya fotoqrafının gözü ilə Azərbaycana baxaq. O çəkirdi, biz yazırdıq. Onu da xatırladaq ki, A.Pivovarov Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyeva-

nın təsisçisi olduğu "Baku" jurnalının xətti ilə Azərbaycanda dəfələrlə olub və bütün ölkəmizi beş barmağı kimi tanıyır. Onunla Qubada olduq, Haput kəndində gəcələdik. Aleksey bilirsinizmi nələri kameranın yaddaşına köçürdü? Kənd uşaqlarını, onların oyunlarını. Yamacda oğlanlar ayrı, qızlar da ayrıca öz oyunlarını oynayırdılar. Bir tərəfdə oğlan uşaqları qol güleşdirib güclərini sınayırdı, at minirdi, digər tərəfdə də qızlar əl-ələ tutub dövrə vurub mahnı oxuyurdular. Bizə adi gəlsə də, Aleksey heyretləndi ki, nadir səhnələrdir, indi dünyanın heç yerində uşaqlar belə oynamırlar. Onlar bu dağların, bu təbiətin bir parçasıdır və səhərdən axşamədək kompüterdə oynayan yaşadlarından fərqlənirlər. Belə çıxır ki, Silikon vadisində biznesmenlər də dərk edirlər ki, uşaqı Haputdakı kimi təbiətdən və reallıqlardan ayırmaq düzgün deyil.

Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyeva milli-mənəvi dəyərlərin qorunması istiqamətində çox vacib addımlar atır. Onun bu istiqamətdə gördüyü işlər dövlət başçısının ölkəmizdə apardığı islahatlara güclü dəstək verir, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunmasında mühüm rol oynayır. Onu da qeyd edək ki, məsələ ana xətt kimi dövlət başçısının əksər çıxışlarından keçir.

Prezident İlham Əliyev oktyabrın 23-də Ramiz Mehdiyevi qəbul edərkən gənclərin irəli çəkilməsini, onların yaş verilməsini zəruriliyini bir daha vurğulamışdır: "Gənclər elə yetişməlidir ki, gələcəkdə onlar ölkəmizi layiqincə idarə edə bilsinlər. Gənclər milli ruhda tərbiyə olunmalıdır. İndi siz də yaxşı bilirsiniz, bu qloballaşma adı altında demək olar ki, bəzi ölkələrə, xalqların milli mədəniyyəti elə bil, silinmək təhlükəsi ilə üzleşib. Qloballaşma adı altında eyniləşmə gedir, bəzi xalqlara yad olan dəyərlər aşılır və biz buna müqavimət göstəririk. Biz elə gənclər yetişdirməliyik ki, onlar Vətəne, xalqa bağlı olsunlar, müstəqilliyi hər şeydən üstün tutsunlar".

Bu baxımdan biz sağlam nəsəl yetişdirmək istəyiriksə, ona övladlarımızın körpəliyindən başlamalıyıq. Özü də bu, bütün cəmiyyətin işi olmalıdır. Yəni hər birimiz çalışmalıyıq ki, övladlarımız internet resurslarında, sosial şəbəkələrdə əriyib itməsinlər, milli dəyərlərimizin, milli əlaqəmizin zəngin çalarlarını qoruyub saxlasınlar.

Bahadır İMANQULİYEV,
"Azərbaycan"